

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Полупанової Яни Миколаївни «Організаційно-методичне забезпечення діяльності фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів в умовах викликів сьогодення», що представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 016 «Спеціальна освіта»

Актуальність дисертаційної роботи. Здобувши незалежність, Україна як європейська країна дотримується прогресивних змін у розвитку інклюзивного суспільства і створення умов для забезпечення рівного доступу всіх дітей, зокрема тих, хто має особливі освітні потреби, до якісної освіти.

Впровадження інклюзивної парадигми в освітню систему країни призвело до актуалізації дослідження вибраної проблеми, оскільки це вимагало наявності сервісної (ресурсної) підтримки для учасників освітнього процесу. Зокрема, це стосується залучення спеціалістів зі спеціальної педагогіки та психології, оновлення методів виявлення особливих освітніх потреб та розробки індивідуальних навчальних траєкторій для кожної дитини. Ці нові концептуальні зміни спричинили створення нових установ – інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) та ресурсних центрів підтримки інклюзивної освіти (РЦПО), які разом становлять єдину систему сервісної (ресурсної) підтримки для закладів освіти з інклюзивним навчанням на новому етапі розвитку освіти дітей з особливими освітніми потребами. Актуальність проблеми організаційно-методичного забезпечення діяльності фахівців (консультантів) ІРЦ у такому контексті є незаперечною, відтак матеріали дослідження Полупанової Яни Миколаївни на часі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до науково-дослідних тем відділу освіти дітей з порушенням слуху Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України: «Теоретико-методичні засади навчання дітей з порушеннями слуху в умовах модернізації освіти», 2018-2020 рр.; «Науково-методичне забезпечення навчання дітей раннього та дошкільного віку з

порушеннями слуху», 2021-2023 рр.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження. За результатами дисертаційного дослідження можемо констатувати, що наукова новизна дослідження полягає в тому, що було здійснено системний аналіз ресурсної підтримки інклюзивного навчання, обґрунтовано організаційно-методичне забезпечення діяльності фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів в умовах викликів сьогодення, що включає нормативно-правові основи, організаційні особливості діяльності ІРЦ, підвищення кваліфікації фахівців; визначено теоретичні та методичні основи підвищення кваліфікації педагогічних працівників – фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів, що втілено у авторській освітній програмі, яка передбачає варіативність навчальних планів для різних категорій слухачів (директори ІРЦ, вчителі-дефектологи, вчителі-логопеди, вчителі-реабілітологи, практичні психологи); в останній редакції програми враховано зміни, зумовлені карантинними обмеженнями, військовим станом тощо.

Поглиблено та уточнено сутність поняття «сервісна (ресурсна) підтримка інклюзивного навчання» як системи заходів, спрямованої на психолого-педагогічний супровід професійної діяльності педагогів закладів освіти з інклюзивним навчанням, батьків / законних представників дітей з ООП та передбачає визначення освітніх труднощів та особливих потреб дитини, напрямів та обсягу додаткової підтримки в закладі освіти, консультування педагогів та батьків, проведення корекційно-розвивальних занять, забезпечення взаємодії освітніх інституцій; кінцевим результатом сервісної підтримки є підвищення кваліфікації педагогів, обізнаності батьків, визначення оптимальної індивідуальної освітньої траєкторії та успішне навчання дитини відповідно до індивідуальних можливостей та потреб; історичні аспекти діяльності консультативно-діагностичної служби на теренах України з акцентом на зміну підходів до визначення освітніх труднощів та потреб (від медичного діагнозу до стандартизованих міжнародних методик, врахування індивідуальних особливостей розвитку та бар'єрів в освітньому середовищі); регіональний досвід ресурсної підтримки інклюзивного навчання Дніпропетровської області, зокрема

в умовах сучасних викликів (Комунальний заклад вищої освіти «Дніпропетровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради, ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти, мережа ІРЦ).

Подальшого розвитку набули моделювання співпраці фахівців (консультантів) ІРЦ та педагогів закладів загальної середньої освіти (принципи, завдання, форми та методи роботи, зокрема в умовах змішаного та дистанційного навчання, технологічні аспекти узгодження висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини в ІРЦ та індивідуальної програми розвитку дитини в закладі освіти та ін.) як важливої умови ефективності інклюзивного навчання; нормативно-правові основи та організаційні особливості діяльності ІРЦ в умовах викликів сьогодення, зокрема аспекти психологічної підтримки учасників освітнього процесу, кваліфікованого супроводу осіб, які вимушено змінили місце проживання, надання послуг в змішаному та дистанційному форматі, визначення потреб дітей, які зазнали психологічної травми, стали свідками трагічних подій тощо.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: розроблено, оновлено й упроваджено в процес післядипломної підготовки освітньої програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників – фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів (варіативні навчальні плани для різних категорій фахівців ІРЦ (директори, вчителі-дефектологи, вчителі-логопеди, вчителі-реабілітологи, практичні психологи), які містять загальні та специфічні теми) (2019-2023 рр.).

Розроблено низку робочих протоколів для проведення фахівцями (консультантами) ІРЦ комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, які представлено у додатках.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, що сформульовані в дисертації. Наукові положення дисертації достатньо обґрунтовані та відображені у висновках до розділів та загальних висновках. Найбільш суттєві результати, здобуті Яною Миколаївною Полупановою, вдало обґрунтовані, а також відповідають меті та завданням дисертаційного дослідження. Зміст основних положень роботи

викладено послідовно та чітко, логічно-сміслові переходи між підпунктами дослідження, а також визначеними розділами присутні. Ступінь вірогідності здобутих результатів забезпечується достатньою апробаційною базою дисертантки. Результати дисертаційної роботи висвітлено у необхідній кількості наукових публікацій – 21, з них: 1 колективна монографія; 6 одноосібних статей у наукових фахових виданнях України (у тому числі ті, які індексуються у міжнародних наукометричних базах Index Copernicus та ін.); 1 – у науковому періодичному виданні іншої держави, 11 публікацій апробаційного характеру; 2 освітні програми.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота має класичну структуру, складається з анотацій українською, англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (172 найменувань на 14 сторінках), додатків (на 138 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 379 сторінок, основний текст викладено на 209 сторінках. У тексті міститься 6 таблиць та 14 рисунків.

Ретельний науково-теоретичний аналіз дисертаційної роботи Полупанової Яни Миколаївни на тему «Організаційно-методичне забезпечення діяльності фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів в умовах викликів сьогодення» дав змогу виокремити позитивні та значущі аспекти наукового дослідження, що є значним внеском у сучасну педагогічну науку.

Зокрема, у першому розділі, авторкою обґрунтовано теоретичні основи системи сервісної (ресурсної) підтримки в інклюзивному навчанні, що базуються на сучасних методологічних підходах. Розкрито нормативно-правові засади діяльності ІРЦ, поглиблено та уточнено сутність поняття «сервісна (ресурсна) підтримка інклюзивного навчання». Наголошено на новаціях в роботі мережі інклюзивно-ресурсних центрів України, що пов'язані з розширенням кола завдань через карантинні обмеження та повномасштабне вторгнення.

Водночас, здійснено глибокий аналіз процесу формування мережі інклюзивно-ресурсних центрів України в контексті освітньої реформи, включаючи початкові ініціативи (перший етап відображає початкові кроки у впровадженні ідеї інклюзії; розкрито досвід пілотних проектів, створення

інклюзивних груп та класів; початок розгляду питань, пов'язаних з організацією сервісно (ресурсної) підтримки інклюзивного навчання; наголошено на стратегічній реформі діагностичної служби країни); основні кроки (на сучасному етапі відбувається активне розширення інклюзивного навчання, формування мережі інклюзивно-ресурсних центрів, розроблення освітніх програм та залучення фахівців для підтримки дітей з різними освітніми труднощами та потребами); стратегічні перетворення (цей етап відображає подальшу розбудову мережі ІРЦ; розвиток стратегій поширення передової педагогічної практики фахівців (консультантів) ІРЦ, а також вдосконалення ресурсної підтримки інклюзивного навчання).

У другому розділі дисертаційної роботи висвітлено законодавчо-нормативне забезпечення, що регламентує діяльність мережі інклюзивно-ресурсних центрів України. Під час дослідження кадрового потенціалу мережі інклюзивно-ресурсних центрів окреслено умови фахової підготовки та перепідготовки кадрів, які працюють у цих центрах. Розглянуто наявність можливостей професійного розвитку та навчання для фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів.

Актуалізовано досвід ресурсної підтримки інклюзивного навчання в Дніпропетровській області. Представлено кращі практики реалізації професійної діяльності інклюзивно-ресурсних центрів регіону.

У третьому розділі експериментально перевірено освітню програму підвищення кваліфікації педагогічних працівників – фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів (затверджено вченою радою КЗВО «Дніпропетровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради, 2023 р.). Метою освітньої програми є підвищення професійної компетентності фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів із врахуванням сучасних викликів. Вирішення завдань підвищення кваліфікації передбачало формування *мотиваційно-ціннісної, операційно-діяльної і рефлексивно-оцінювальної* складових діяльності фахівця ІРЦ.

Аналіз результатів дослідження, представлений дисертанткою, демонструє ретельність проведеної експериментальної роботи та підкреслює ефективність авторської освітньої програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників

– фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів. Вибірку дослідження склали 231 фахівець (консультант) з 32 інклюзивно-ресурсних центрів Дніпровської області. Експериментально перевірено та підтверджено підвищення професійної компетентності фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів за визначиними мотиваційно-ціннісним, операційно-діяльнісним і рефлексивно-оцінювальним критеріями.

Слід відмітити, що розроблені авторкою робочі протоколи для здійснення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини фахівцями (консультантами) інклюзивно-ресурсних центрів, які представлено у додатках, є значущими для практичної діяльності у сфері освіти осіб з ООП.

Кожний розділ дисертації Полупанової Я.М. має свою наукову значущість, слугує науковим підґрунтям для наступного розділу, у результаті об'єднання всіх розділів сформульовано цілісне та системне теоретично-практичне педагогічне дослідження, що створює можливості для цілісного бачення стану організаційно-методичного забезпечення діяльності фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів в умовах викликів сьогодення.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Слід зазначити, що під час роботи з дисертацією порушень вимог не виявлено, текст роботи оригінальний. Аналіз публікацій дисертантки засвідчив їх відповідність вимогам щодо оприлюднення результатів дослідження.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес та роботу з підвищення кваліфікації фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів Ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради, інклюзивно-ресурсних центрів, що підтверджено відповідними довідками.

Результати дослідження автора впроваджувалися під час роботи у якості національного тренера з підвищення кваліфікації асистентів вчителів закладів загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням і фахівців інклюзивно-ресурсних центрів відповідно до Концепції «Нова українська школа» (Наказ Міністерства освіти і науки України від 27 листопада 2018 року № 1305); педагогічних працівників закладів освіти з інклюзивним навчанням і фахівців

інклюзивно-ресурсних центрів (Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 червня 2021 року № 656).

Наукова робота характеризується вагомістю та репрезентативністю джерельної бази. До складу джерельної бази входять документи й аналітичні матеріали з питань спеціальної та інклюзивної освіти, підготовки фахівців до роботи з дітьми з ООП, інформаційно-аналітичні матеріали міжнародних та національних інституцій, наукові й навчально-методичні роботи зарубіжних теоретиків і практиків спеціальної освіти.

Зауваження до змісту та оформлення дисертації. Результати наукового дослідження Полупанової Я.М. дають підставу вважати, що визначені завдання реалізовано, мета досягнута, а сукупність отриманих наукових положень має важливе значення для теорії і методики спеціальної освіти, але поруч з цим, вважаємо за необхідне висловити певні побажання, що виникли у процесі рецензування дисертації:

1. У параграфі 3.3. представлено аналіз результатів експериментального дослідження підвищення кваліфікації спеціалістів ІРЦ за визначеними мотиваційно-ціннісним, операційно-діяльнісним і рефлексивно-оцінювальним критеріями, водночас було б доцільно подати узагальнені дані із урахуванням усіх критеріїв, презентувати їх у вигляді таблиці.

2. Авторкою підкреслюється, що сучасною тенденцією у галузі спеціальної освіти є визначення та реалізація індивідуальної освітньої траєкторії для дитини з особливими освітніми потребами; водночас акцентовано, що на противагу медичному підходу до визначення індивідуальних особливих освітніх потреб дитини нині реалізується соціокультурний підхід. Відтак доцільним є більш детальне висвітлення особливостей визначення індивідуальної освітньої траєкторії фахівцями Інклюзивно-ресурсних центрів, що є важливим інноваційним аспектом та актуалізується у зв'язку із суттєвим збільшенням кількості дітей з ООП.

Зазначені побажання не завадили загальному позитивному сприйняттю дисертації та мають характер рекомендацій. Представлена дисертаційна робота є самостійним завершеним дослідженням, сформульовані у ній положення, результати та висновки становлять наукову і практичну цінність.

Висновок. З огляду на вищезазначене вважаємо, що дисертаційне дослідження Полупанової Я.М. «*Організаційно-методичне забезпечення діяльності фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів в умовах викликів сьогодення*» за актуальністю, змістом, обсягом, наукової новизною, достовірністю, практичним значенням та повнотою викладу даних відповідає спеціальності 016 Спеціальна освіта та вимогам до оформлення дисертацій, порядку присудження наукового ступеня доктора філософії, затвердженими Наказом МОН України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України №759 від 31.05.2019) і постановою КМ України від 12.01.2022 №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно Постанови КМ України №341 від 21.03.2022 року), а її автор – Полупанова Яна Миколаївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії PhD в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 016 Спеціальна освіта.

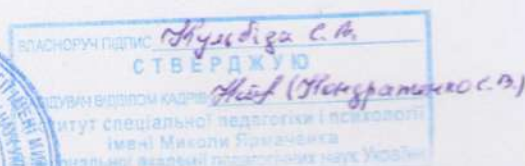
Рецензент:

доктор педагогічних наук,
професор, завідувач відділу
української жестової мови,

Інститут спеціальної педагогіки і психології

імені Миколи Ярмаченка

НАПН України

Світлана КУЛЬБІДА

На електронний документ накладено: 1 (Один) підписи чи печатки:
На момент друку копії, підписи чи печатки перевірено:
Програмний комплекс: eSign v. 2.3.0;
Засіб кваліфікованого електронного підпису чи печатки: ПТ Користувач ЦСК-1
Експертний висновок: №04/05/02-1277 від 09.04.2021;
Цілісність даних: не порушена;

Підпис № 1 (реквізити підписувача та дані сертифіката)
Підписувач: КУЛЬБИДА СВІТЛАНА ВІКТОРІВНА 2568415362;
Належність до Юридичної особи: ФІЗИЧНА ОСОБА;
Код юридичної особи в ЄДР: 2568415362;
Серійний номер кваліфікованого сертифіката: 5E984D526F82F38F040000004293E400CFA0C804;
Видавець кваліфікованого сертифіката: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК";
Тип носія особистого ключа: Незахищений;
Тип підпису: Удосконалений;
Сертифікат: Кваліфікований;
Час та дата підпису (позначка часу для підпису): 17:54 29.01.2024;
Чинний на момент підпису. Підтверджено позначкою часу для підпису від АЦСК (кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг)
Час та дата підпису (позначка часу для даних): 17:54 29.01.2024;
Чинний на момент підпису. Підтверджено позначкою часу для даних від АЦСК (кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг)